

מילון

מושגים בסוגיות

דת ומדינה

כתיבה: אוהד וייגלר ואלישבע פינקלמן־בלוך
עריכת לשון: מיכל אורבך
עיצוב: אלישבע פלסר־ריצ'מן / *אשור&more*

ארגון עתים מספק סיוע והכוונה לנתקלים בקשיים מול שירותי הדת (הרבנות הראשית, חברות קדישא, מועצות דתיות מקומיות, אגף הגיור ועוד). הארגון מפעיל ללא תשלום מרכז סיוע טלפוני המספק מידע, שירותי ליווי וייצוג לאנשים פרטיים מול רשויות הדת (סנגור), וכן פועל לקידום מדיניות ציבורית וליצירת שינויים מערכתיים בממסד הדתי לטובת הציבור. אין לשכפל, להעתיק, לצלם, להקליט, לתרגם, לאחסן במאגר ידע, לשדר או לקלוט בכל דרך או אמצעי אלקטרוני, אופטי או מכני או אחר - כל חלק שהוא מהחומר בחוברת זו. שימוש מסחרי מכל סוג שהוא בחומר הכלול בחוברת זו אסור בהחלט אלא ברשות מפורשת בכתב מהמוציא לאור.

@ כל הזכויות שמורות לארגון עתים 2023

עתים שלמה הלוי 5 • ת"ד 45435 • ירושלים 91451
*8083 • hodaot@itim.org.il • www.itim.org.il

דיונים רבים שעוסקים בסוגיות דת ומדינה מגיעים, במוקדם או במאוחר, לשלב הסיסמאות. "סטטוס קוו", "מדינת הלכה", "כפייה דתית". הדבר קורה בדיוני חברים, ברשתות החברתיות אבל לא פחות מכך במשכן הכנסת.

יש לכך הרבה סיבות אך בראשן ניצבת העובדה שמדובר בנושא סבוך שקשה להתמצא בו. ויכוחי דת ומדינה בישראל כוללים אין ספור תתי-סוגיות שקשה מאוד לשלוט בתוכן. חוקים, תקנות, מוסדות, תקדימים משפטיים, כל אלה יוצרים יחד את המגרש הפוליטי שבו מתנהלים כיום הדיונים בתחום. במטרה שהדיונים סביב סוגיות אלה יעסקו יותר במהות ופחות בהתלהמות, כתבנו וניסחנו את המילון הזה.

שוב התעוררה פרשה סביב פעילות בתי הדין הרבניים ולא ברור לך מה זה בדיוק אומר? הונחה הצעת חוק חדשה בנושא חוק המרכולים וצריך להבין על מה היא מבוססת? נקבע דיון ועדה על התנהלות המועצות הדתיות ולא יודעים מהיכן להתחיל? בדיוק בשביל זה קיים המילון. הוא כולל עשרות ערכים ולצידם הסבר קצר וקולע שנותן את הרקע הדרוש. בחלק מהערכים הוספנו גם קישורים למי שמעוניין להרחיב ולהעמיק את ההבנה שלו בנושא.

אנחנו ב"עתים" פועלים מזה כעשרים שנה על מנת לסייע לאנשים שנתקלו בקשיים מול שירותי הדת, מתוך האמונה ששירותים אלה צריכים להפוך לנגישים ולמכילים יותר. כארגון שפועל שנים ארוכות בזירה הפרלמנטרית ראינו את הצורך במילון מונחים שיעשה סדר ויסייע להפוך את השיח לענייני יותר.

אנחנו מקווים שהמילון יהיה לכם לעזר.

בשאלות או הערות על המילון ועל סוגיות נוספות בתחומי דת ומדינה, ניתן לפנות אלינו תמיד, ונשמח לסייע. אנו נמשיך לפעול ולעדכן את הגרסה האינטרנטית. מוזמנים לחפש באתר שלנו: **מילון דת ומדינה**.

בברכה,

הרב ד"ר שאול פרבר

אמנת גביון-מדן

הניסיון המקיף והמעמיק ביותר ליצירת חלופה למסמך ה"סטטוס קוו" (ע"ע). האמנה נכתבה בתחילת שנות ה-2000 בהובלת הפרופ' רות גביון ז"ל והרב יעקב מדן, בשיתוף אנשי רוח רבים. האמנה עוסקת בהסדרת ענייני דת ומדינה בישראל, ומתייחסת בין השאר לשאלות של שבות, גיור, מעמד אישי, שבת, כשרות, קבורה, הכותל המערבי וצה"ל והיא ביטאה הסכמה דתית-חילונית בסוגיות אלה. כך לדוגמה, בנוגע לנושא השבת הוחלט כי התחבורה הציבורית תפעל, בכפוף למגבלות מקומיות, וכן תהיה חלוקה בין מסחר לבין בילויים, כך שהמסחר יהיה סגור אך מקומות הבילוי יהיו פתוחים. העקרונות המופיעים בה לא הבשילו לידי הסדרים ציבוריים או חקיקתיים. כיום נשמעת קריאה ליצור אמנה חדשה שתבטא את השינויים שהתרחשו בישראל בעשרים השנים האחרונות.

בג"ץ החמץ

פסק דין שבמסגרתו נקבע כי אסור לבתי חולים למנוע הכנסת חמץ של מבקרים לשטחם. בעתירה שהגיש הפורום החילוני נטען כי המדיניות שלפיה מונעים ממבקרים להכניס חמץ לבתי חולים במהלך חג הפסח היא פגיעה באוטונומיה של האזרחים וכי למאבטחים בבתי החולים אין סמכות למנוע את הכנסת החמץ. בפסק הדין שניתן בשנת 2020 נקבע כאמור כי אסור לבתי החולים למנוע הכנסת חמץ. בקשה לדין נוסף, שהגישה הרבנות הראשית, נדחתה.

לקראת חג הפסח תשפ"ב שלח שר הבריאות תזכורת להנהלות בתי החולים שלפיה הם מחויבים לפסיקת בית המשפט. בעקבות כך הודיעה ח"כ עידיט סילמן כי מדובר ב"קו אדום" ועל הפסקת חברותה בקואליציה, מה שהיה מהזרזים המרכזיים להתפזרות הכנסת ה-24.

בג"ץ המקוואות

עתירה לבג"ץ שהגיש ארגון "עתים" ומטרתה הייתה לאפשר לנשים לטבול במקווה בפרטיות בהתאם למנהגן ולרצונן. בעקבות עתירה זו נקבע כי לבלנית (ע"ע) אסור למנוע מאישה המעוניינת בכך לטבול לבד. קביעה זו אף עוגנה בחוזר מנכ"ל

להרחבה

המשרד לשירותי דת. עם זאת, גם כיום, מספר שנים לאחר סיום ההליכים המשפטיים, ישנם עדיין מקוואות שבהם לא מאפשרים לנשים לטבול בהתאם לאמונתן.

▲ בית דין רבני

מערכת בתי דין רשמית של מדינת ישראל שדנה בהתאם להלכה היהודית. המערכת היא חלק מהרשות השופטת אך היא נמצאת באחריות המשרד לשירותי דת (ולא משרד המשפטים).

ישנם 12 בתי דין אזוריים ובית הדין לערעורים - "בית הדין הרבני הגדול" שבראשו עומד "נשיא בית הדין" שהוא אחד משני הרבנים הראשיים (ע"ע). השופטים בבתי דין אלו, שהם גברים בלבד, נקראים דיינים (ע"ע). לבתי הדין יש סמכות בלעדית בנושאי נישואים וגירושים של יהודים. כלומר, כל זוג יהודי שמתחתן או מתגרש בישראל חייב לעשות זאת במסגרת בתי הדין. עד שנת 2006 בתי הדין נהגו גם לפעול כבוררים בסכסוכים אזרחיים אך בג"ץ קבע כי אין להם סמכות לעשות זאת.

הדיונים בבתי דין אלו חסויים לציבור ואינם כפופים באופן רשמי לעקרונות שיפוטיים אזרחיים כגון "התקדים המחייב" או "סופיות הדיון". בית המשפט העליון אינו משמש ערכאת ערעור על החלטות ההלכתיות של בתי הדין הרבניים אך ניתן לעתור לבג"ץ על ההיבטים האזרחיים של החלטות בתי הדין, כגון חריגה מסמכות ופגיעה בעקרונות הצדק הטבעיים. גם במקרים אלה בג"ץ יתערב בפסיקותיהם במקרים נדירים בלבד

בכנסת ה-24 הונחה הצעת חוק של ח"כ גבי לסקי (מרצ), ח"כ עידית סילמן (ימינה) וח"כ משה (קינלי) טורפז (יש עתיד) שלפיה בכל הדיונים של בתי הדין שעוסקים במעמד אישי יכהנו לצד הדיינים גם שתי נציגות ציבור (בדומה למודל הקיים בבתי הדין לעבודה). הצעת החוק לא הועלתה לקריאה טרומית.

▲ בית עלמין סגור

בית עלמין שיתרת מקומות הקבורה הפנויים בו נמוך מ-1% ממספר מקומות הקבורה הקיימים בו, ולא ניתן להוסיף בו עוד שטחי קבורה. במקרה כזה לחברת הקבורה מותר לגבות תשלום גבוה מהרגיל עבור קבורה שם (ע"ע קבורה).

להרחבה

בלנית

אישה המפעילה את המקווה (ע"ע). בלניות במקוואות ציבוריים הן עובדות המועצה הדתית המועסקות במשרה חלקית (בהתאם לשעות הפתיחה של המקווה) ובשכר נמוך. בעקבות עבודה של ארגון "עתים" נקבע בחוזר מנכ"ל המשרד לשירותי דת משנת 2022 כי בכל מועצה דתית יוכשרו בלניות שיוכלו לדגום את מי המקווה לצורך בחינת תקינותם (בעבר הדבר הופעל על ידי גורם חיצוני וגרם לכך שהמים לא נדגמו בשעות פעילות המקווה).

בתי דין מוכרים לגיור (חו"ל)

בתי דין אורתודוקסיים הפועלים בחו"ל, אשר גיור שנעשה על ידם מוכר בידי הרבנות הראשית לצורך נישואים או גירושים. כך, אדם שהתגייר באחד מבתי דין אלו יוכר כיהודי על ידי הרבנות הראשית, ואילו מי שהתגייר בבית דין אחר לא יוכר כיהודי ויצטרך לעבור הליך אישור גיור פרטני או הליך גיור נוסף. יש כמה עשרות בודדות של בתי דין מוכרים ברחבי העולם.

להרחבה

בתי דין מוכרים לגיטין (חו"ל)

בתי דין יהודיים אורתודוקסיים בחו"ל, שהרבנות הראשית מכירה בהם ובפעולותיהם בתחום הנישואים. לדוגמה, הרבנות תכיר בגט שנערך בידי בית דין המוכר על ידה אך לא תכיר אוטומטית בגט הלכתי אם נערך בידי בית דין אחר ויהיה צורך לאשרו בהליך פרטני ומורכב.

להרחבה

עם זאת, על מנת שהפעולות של בתי הדין בחו"ל יוכרו בישראל, נדרש אישור פורמלי נוסף של הרבנות הראשית - דבר היוצר עיכובים משמעותיים בטיפול בתיקיהם של עולים. בית דין חדש המעוניין להיכנס לרשימה צריך לעמוד בשורה של תנאים הכוללים בחינה הלכתית של כל הדיינים בידי הרבנות הראשית, הסכמה מראש לכל הוראותיה של הרבנות הראשית, קבלת אישור הרבנות לכל שינוי בהרכב בית הדין וכו'. בנוסף, הרשימה הקיימת אינה כוללת בתי דין שכבר חדלו מלפעול ובכך נמנעת מעולים האפשרות להוכיח את יהדותם בהתאם לנישואים או לגיור של ההורים או הסבים שלהם.

הליך שבאמצעותו אדם שאינו יהודי יכול להצטרף לעם היהודי. במישור ההלכתי גיור כולל קבלת מצוות בפני בית דין וכן טבילה במקווה (ע"ע) וגברים מחויבים לעבור גם ברית מילה. במישור האזרחי המשמעות של הליך זה נקבעה בפקודת העדה הדתית (ע"ע), ויש לו שלוש השלכות - שינוי רישום ברשות האוכלוסין, קבלת תעודת עולה במסגרת חוק השבות ואפשרות להינשא כיהודי בישראל. בפועל, בישראל, לצד מערך הגיור הממלכתי (ע"ע), ישנם גם בתי דין פרטיים לגיור שמפעילים הזרמים השונים (ע"ע), חלקם מוכרים לצורך שינוי הרישום וחלקם לצורך חוק השבות.

רשת בתי דין אורתודוקסיים פרטיים לגיור מבית ארגון "עתים". בתי הדין הוקמו בשנת 2015 על ידי רבנים מובילים מהציונות הדתית, בשיתוף עם הארגונים "עתים" ו"אור תורה סטון". בתי הדין מיועדים לישראלים שהם צאצאים ליהודים (אך אינם יהודים לפי ההלכה).

את רשת "גיור כהלכה" הקימו הרב נחום רבינוביץ ז"ל והרב ד"ר שאול פרבר.

היום חברים ברשת "גיור כהלכה" כ־60 רבנים מובילים בציונות הדתית - ראשי ישיבות, רבני ערים וקהילות. כמה מהרבנים המשמשים כדיינים: הרב אליעזר מלמד, הרב דוד סתיו, הרב חיים אמסלם, הרב יעקב מדן, הרב רא"ם הכהן, הרב שלמה ריסקין ועוד כ־50 רבנים שמתתפים בהרכבי בתי הדין.

קהילות יהודיות ברחבי הארץ והעולם מכירות בגיורים, ומשלימי הליך הגיור הם חלק בלתי נפרד מהעם היהודי. הרבנות הראשית לישראל אינה מכירה בגיורים אלו, אך רבנים ברחבי הארץ התארגנו לסייע בעריכת טקסי מעגל החיים בעבור המשלימים הליך גיור זה.

מבחינה פרקטית הגיור ברשת מאפשר רישום יהדות במרשם האוכלוסין. בבתי דין אלה נערכים כ־20% מהגיורים האורתודוקסיים בישראל.

גירושים

פירוק נישואים של יהודים בישראל שנעשה בבתי הדין הרבניים (ע"ע) ולפי "דין תורה". אולם ביחס לנושאים "כרוכים" (כגון: משמורת, מזונות וחלוקת רכוש) קיימת סמכות מקבילה גם לבית המשפט לענייני משפחה. על פי רוב, לכל צד בסכסוך אינטרס שהתיק יידון בפני ערכאה ספציפית - ובהתאם נוצר "מרוץ סמכויות" המעודד כל אחד מהצדדים להגיש את תביעת הגירושים במהירות, ככל הניתן בערכאה הנוחה לו. ביקורת רבה מושמעת על התנהלות בתי הדין ועל המונופול שהם מחזיקים בתחום זה. מבחינה מעשית הביקורת מופנית לשני עניינים מרכזיים - הראשון הוא שגם כאשר זוג הגיש תביעה מוסכמת לגירושים הפרוצדורה אינה נעשית בסד זמנים מספק. השני הוא שבתי הדין אינם פועלים מספיק כדי למנוע ולפתור את הבעיה החמורה של עגונות (ע"ע) ומסורבות גט (ע"ע).

דיינים

ה"שופטים" במערכת בתי הדין הרבניים, המכהנים מכוח חוק הדיינים. כדי להיות כשיר לכהן כדיין על המועמד לעמוד במבחנים של הרבנות הראשית וכן לקבל את הסמכת מועצת הרבנות הראשית. את הדיינים ממנה ועדה המורכבת מ-13 חברים - שני הרבנים הראשיים, שני דיינים, שני שרים, חבר ממשלה, שני חברי כנסת, שני עורכי דין ושתי טוענות רבניות. שני הרבנים הראשיים (ע"ע) מכהנים כדיינים מתוקף תפקידם (גם אם אינם מוסמכים לכך) והם גם נושאים במשרת נשיא בית הדין הגדול (ברוטציה).

האספה הבוחרת (של הרבנים הראשיים)

בכל עשר שנים נבחרים שני רבנים ראשיים (ע"ע) בבחירות ישירות, חשאיות ואישיות על ידי "האספה הבוחרת". האספה הבוחרת מורכבת מ-80 רבנים ו-70 אישי ציבור - מהם ראשי ערים, ראשי מועצות מקומיות, ראשי מועצות דתיות (ע"ע), שרים וחברי כנסת. אספה זו בוחרת גם את חברי מועצת הרבנות הראשית (ע"ע). לאורך השנים נעשו מספר ניסיונות לשנות את הרכב הגוף כך שייתן ביטוי ראוי גם לנשים ולנציגים ציוניים.

הדרכת כלות

כתנאי לרישום הנישואין של בני זוג יהודים הכלה מחויבת לעבור "הדרכת כלות".

הדרכה זו ניתנת בידי מדריכה שהרבנות הראשית מכירה בה, היא נעשית ללא תשלום וכוללת "הדרכה בסיסית בעניינים הנוגעים לעריכת הנישואין כהלכתם" (נוהל רישום נישואין של הרבנות הראשית ה'תשע"ט). הסמכות החוקית להתנות את הרישום בקיום ההדרכה אינה ברורה וגם מבחינה הלכתית נחיצותן של הדרכות אלו מוטלת בספק.

הוכחת יהדות

כאשר זוג מעוניין להינשא דרך הרבנות, על כל אחד מבני הזוג להוכיח את יהדותו, והרישום כיהודי במרשם האוכלוסין אינו מועיל לעניין זה. ההוכחה תיעשה באמצעות תעודות נישואין של ההורים שנערכה על ידי הרבנות או בידי רב מוכר (ע"ע בתי דין מוכרים לגיטין). במקרים שבהם לאחד מבני הזוג אין מסמך כזה עליו לעבור הליך בירור יהדות בבית דין רבני. בעבר, לרשם הנישואין היה שיקול דעת לקבל גם ראיות אחרות אך כיום הוא מחויב להעביר את הבירור לבית הדין הרבני.

עם הגשת הבקשה לבית הדין הוא יופנה לרוב ל"חוקר יהדות". על בני הזוג להציג לחוקר מסמכים המעידים על יהדות (רישומים של מדינות המוצא, מכתבים של מנהיגי הקהילה וכדומה) והוא בוחן את הראיות בהתאם לניסיונו. התהליך עצמו הוא פעמים רבות פולשני ולא מכבד. בעבר, יכלו בתי הדין ליזום הליכי בירור יהדות עבור קרובי המשפחה של כל אדם שנישא או התגרש, לעיתים בניגוד לרצונם, והיה אפשר לנהל "רשימות שחורות" של "צידי ג'" שכלל לא הופיעו בפני בית הדין. בשנת 2021, עתירה של ארגון "עתים" שמה קץ לפרקטיקות אסורות אלה וההנחיות שוננו.

בשנים האחרונות קיימת מגמה של אמצעים פורנזיים להוכחת יהדות, כגון בדיקות מז"פ או בדיקות גנטיות בעלות בסיס מדעי מפקפק שנועדו לאתר את "הגן היהודי". בדיקות אלה באות במקום שימוש בכלים הלכתיים מסורתיים.

מדי שנה אלפי מתחתנים מופנים להליך בירור יהדות בבית הדין, ורק באשר ל-5% מתוכם מתקבלת החלטה על אי-אישור יהדות.

▲ הממונה על המקומות הקדושים

הגוף האחראי על ההתנהלות במקומות הקדושים ליהודים בישראל. תפקיד זה קיים מכוח תקנות השמירה על מקומות קדושים ליהודים, שגם מסדירות את סמכויותיו בנוגע לניהול אותם המקומות. מאז שנת 2000 מכהן בתפקיד הרב שמואל רבינוביץ' - ללא מגבלת זמן. הממונה משמש מתוקף תפקידו גם בתור יו"ר הקרן למורשת הכותל המערבי (ע"ע). לעיתים מכונה תפקיד זה גם "רב הכותל".

▲ המרכז הארצי לפיתוח המקומות הקדושים

עמותה ממשלתית האחראית על כ־130 אתרים קדושים בישראל למעט הכותל המערבי. חלק מהאתרים שבאחריות המרכז הם קבר רחל, קבר הרמב"ם, בית הכנסת העתיק בפקיעין וקבר רשב"י במירון.

▲ הסכם קדם נישואים הלכתי

הסכם שחותמים בני זוג שבמסגרתו הם מתחייבים לכבד זה את זה גם במקרה שיחליטו להיפרד, כדי להקטין את הסיכון להיפגע מנישואים שעולים על שרטון, ובכלל זאת לצמצם את התופעה של סרבנות הגט (ע"ע). בהתאם להסכם, פרק זמן מסוים לאחר שאחד הצדדים מעוניין לסיים את הקשר והניסיונות לשקמו כשלו, מופעלים מנגנונים כלכליים שונים כך שהצד המסרב לסיים את הקשר ייפגע מבחינה כלכלית, ובכך מופעל לחץ נוסף על הצד הסרבן. אפשר לחתום על ההסכם לפני החתונה או לאחריה. אחד מהסכמי קדם הנישואים הבולטים הוא "ההסכם לכבוד הדדי המחודש" של "עתים", "יד לאישה" ו"ישראל הצעיר". ההסכמים, על אף שהם מבוססים על כללים הלכתיים ידועים, נתונים במחלוקת הלכתית בקרב דייני בתי הדין.

▲ הצעת חוק הגיור 2022 ("רפורמת הגיור")

הצעת חוק להסדרת תחום הגיורים בישראל. כיום, גיור בישראל אינו מוסדר בחוק והוא מתבסס על חקיקה מנדטורית (ע"ע פקודת העדה הדתית). בשנת 2000 התקבלה החלטת ממשלה להקים את מערך הגיור הממלכתי (ע"ע) והוא פועל

מכוח החלטה זו. לאורך השנים עלו מספר הצעות חוק להסדרת התחום, אך אף אחת מהן לא הבשילה. בבסיסן של הצעות החוק השונות, לצד הסדרת התחום, עומד הרצון לבזר את סמכויות הגיור מחוץ לבתי הדין הממלכתיים, במיוחד לנוכח תפקודו הלקוי של המערך. לפי הצעת חוק מערך הגיור, התשפ"ב-2022 (ממשלתית); הסמכות להקים בית דין לגיור תוחזר גם לרבני עיר, ולא רק לרב הראשי. הדבר יגרום לביזור סמכויות ולייעול המערך. לצד זאת, נשמעה גם ביקורת על הצעת החוק כיוון שהעניקה, הלכה למעשה, כוח וטו לרבנות הראשית. הצעת החוק עלתה לדין במליאה לקריאה ראשונה, אך בסופו של יום לא הועלתה להצבעה.

הקרן למורשת הכותל המערבי

עמותה ממשלתית הכפופה למשרד ראש הממשלה, שאחראית על שמירה ופיתוח הכותל המערבי והאתרים שבסביבתו. תקציב הקרן בשנת 2021 היה כ־90 מיליון ש"ח, ורובה מבוסס על ידי תקציבים ממשלתיים. בראש הקרן עומד הממונה על המקומות הקדושים (ע"ע). בפועל, הקרן מנהלת את ההתנהלות היומיומית ברחבת הכותל ובסביבתו, וזאת באמצעות נהלים רבים שהיא מפרסמת. ביקורת רבה נשמעת על התנהלות הקרן ועל כך שהיא למעשה הופכת את רחבת הכותל לאתר תפילה עם מנהגים חרדיים, תוך פגיעה בזכויות נשים וזרמים (ע"ע) אחרים.

הרבנות הראשית

הגוף הרבני הבכיר הפועל מטעמה של מדינת ישראל, המורכב מהרבנים הראשיים (ע"ע), מועצת הרבנות הראשית (ע"ע) ועובדי הרבנות. מתוך המחלקות המקצועיות של הרבנות אפשר לציין את מחלקת בריתות, מחלקת בחינות והסמכה, מחלקת אישות וגרות ואגף כשרות. הרבנות הראשית הוקמה בתקופת השלטון הבריטי בישראל בשנת 1921. בשנה זו מונו הרבנים הראשיים הראשונים וכן מועצת הרבנות הראשונה. בתחילה מונו גם שלושה יועצים לרבנות הראשית, שאינם רבנים, אך תפקיד זה בוטל במהלך השנים. כיום, סקרים מראים כי לשני־שליש מהציבור היהודי בישראל אין אמן בגוף זה.

הרבנים הראשיים

בראש הרבנות הראשית עומדים שני רבנים - הרב הספרדי, המכונה "הראשון לציון", והרב האשכנזי. הרבנים נבחרים בכל עשר שנים (ע"ע האספה הבוחרת). הרבנים הראשיים הראשונים, שמונו בשנת 1921, היו הרב יעקב מאיר (הספרדי) והרב אברהם יצחק הכהן קוק (האשכנזי). כיום הרבנים הראשיים הם הרב יצחק יוסף, בנו של הרב הראשי לשעבר הרב עובדיה יוסף, והרב דוד לאו, בנו של הרב הראשי לשעבר הרב ישראל מאיר לאו, והם צפויים לסיים את כהונתם בחודש יולי 2023.

זרמים ביהדות

הזרמים המרכזיים ביהדות האשכנזית הם הזרם האורתודוקסי, הרפורמי והקונסרבטיבי, והשימוש הרווח למונח זה מכוון לרוב לרפורמים ולקונסרבטיבים. זרמים אלה נולדו במאה ה־19 כתגובה לתהליך האמנציפציה באירופה. בישראל, היהודים ברובם המוחלט משויכים לזרם האורתודוקסי, בניגוד ליהודי חו"ל, שהם ברובם רפורמים או קונסרבטיבים. כך, לדוגמה, בישראל הרפורמים והקונסרבטיבים מהווים 7%-10% מתוך כלל האוכלוסייה היהודית, אך בארצות הברית הם קבוצת הרוב ואילו האורתודוקסים הם כ־9% בלבד. השימוש במונחים אלה, ובעיקר ב"רפורמים", הפך לשם גנאי לאנשים שמנסים לקדם שינויים במסד הדתי (גם אם הם משתייכים לזרם האורתודוקסי). יש מי שחולק על הרלוונטיות של הסיווגים האלה לכלל תפוצות ישראל וטוען שהם מתאימים ליהדות אשכנז בלבד.

חברה קדישא

שם כולל לארגון שפועל לקבורת יהודים. חלק מחברות אלה הן עמותות עצמאיות, חלקן פועלות במסגרת מועצה דתית (ע"ע) וחלקן פועלות במסגרת השלטון המקומי. כל חברת קבורה זקוקה לרישיון מהמשרד לשירותי דת, שמשמש רגולטור בתחום, והיא רשאית לקבור בבתי עלמין ספציפיים (יש בתי עלמין שבהם מספר חברות רשאיות לקבור). חברות קבורה שונות מחזיקות במנהגי קבורה שונים, כך שבפועל קיים שוני משמעותי בקבורה ובאפשרויות העומדות בפני משפחות הנפטרים, באזורים גיאוגרפיים שונים.

▲ חוק איסור הונאה בכשרות

החוק שמסדיר את הסדרי הפיקוח על כשרות מזון בארץ. בעבר, בעל עסק היה רשאי לכתוב על העסק שלו "כשר" רק אם קיבל שירותי השגחה מהרבנות המקומית או מהרבנות הראשית. בשנת 2022 תוקן החוק כך שגם עסק שמקבל שירותי השגחה מארגון פרטי העומד בתנאים מסוימים ייחשב ככשר לכל דבר ועניין. כמו כן נקבע כי מועצה דתית יכולה לתת שירותי השגחה גם מחוץ לעיר שהיא פועלת בה. עם כינונה של הכנסת ה-25 קראו חברי כנסת לבטל בהקדם את תיקון החוק האחרון.

▲ חוק החזיר

חוק האוסר על גידול חזירים בישראל. שמו הרשמי של החוק הוא "חוק איסור גידול חזיר" והוא נחקק בשנת 1962. החוק קובע כי אסור לגדל, להחזיק ולנחור (הריגה לצורך אכילה) חזירים בישראל, אך הוראה זו לא חלה ביישובים ערבים־נוצרים המפורטים בחוק והיא לא חלה על החזקה לצורך מחקר מדעי. החוק אינו אוסר שיווק של מוצרי חזיר לאכילה.

▲ חוק החמץ

חוק שעוסק במכירת חמץ בחג הפסח. שמו הרשמי הוא "חוק חג המצות (איסורי חמץ)" והוא אוסר על בעל עסק להציג בפומבי מוצר חמץ למכירה. בית המשפט לעניינים מקומיים בירושלים קבע, בשנת 2008, כי מכירה של חמץ בתוך שטח חנות אינה נכנסת בגדר איסור הקבועים בחוק וכי האיסור חל רק על הצגה במקום ציבורי כמו הרחוב עצמו.

▲ חוק המרכולים

תיקון חוק שקובע כי כל חוק עזר עירוני המתיר פתיחת עסקים בשבת חייב לקבל את אישורו של שר הפנים, וללא אישור זה החוק העירוני לא ייכנס לתוקף. בעבר, רשויות מקומיות היו יכולות לאשר פתיחה של עסקים בשבת, ולשר הפנים הייתה אפשרות להתנגד תוך זמן קצוב. בשנת 2018 נחקק "חוק המרכולים" שהוא למעשה תיקון לפקודת העיריות. בהתאם לתיקון זה, תקנות עזר עירוניות שמסדירות פתיחה וסגירה של

עסקים בשבת דורשות אישור פוזיטיבי של שר הפנים, וללא אישור זה לא ניתן לפרסמן. עוד נקבע כי אישורו של השר יינתן רק במקרים שפתיחת החנויות נדרשת "כדי לספק צרכים אשר לדעת השר הם צרכים חיוניים". על תיקון זה, המקנה לשר הפנים שיקול דעת רחב להתערב בניהול הרשות המקומית, נמתחת ביקורת רבה.

▲ חוק השבות

חוק משנת 1950, שהוא אחד הביטויים המרכזיים להיותה של מדינת ישראל מדינה יהודית. בחוק נקבע כי כל יהודי זכאי לעלות לישראל ולקבל בה אזרחות, וכן נקבע כי יהודי הוא מי שנולד לאם יהודייה או שנתגייר, ובלבד שלא המיר את דתו לדת אחרת. עוד נקבע כי החוק חל על יהודי, בנו ונכדו וכן על בני או בנות זוגם. החוק אינו קובע מהו "גיור" לעניין זה, ובהתאם לפסיקות בית המשפט הוראות החוק חלות גם על גיורים שנערכו שלא במסגרת הממלכתית בארץ ובחול, בתנאים מסוימים, וכן על גיורים מכל זרמי היהדות. בימים אלה מתנהל ויכוח פוליטי וציבורי בעניין "סעיף הנכד" שלמעשה מאפשר לנכדים של יהודים לעלות לישראל. יש הקוראים לביטול סעיף זה.

▲ חוק השמירה על המקומות הקדושים

החוק שמגדיר את האסור והמותר במקומות הקדושים ליהודים. החוק אינו קובע מהו "מקום קדוש" וגם לא את ההגדרות של מקום כזה. כיום רשימת המקומות מונה כ-130 אתרים. התקנות קובעות כי האחראי על ניהול מקום קדוש הוא ממונה שמונה על ידי השר לשירותי דת בהתייעצות עם הרבנים הראשיים. בפועל, כיום, יש ממונה אחד על כל המקומות הקדושים, הרב שמואל רבינוביץ' (ע"ע הממונה על המקומות הקדושים). בין המעשים האסורים במקומות קדושים: חילול שבת, תלבושת שאינה הולמת, מתן שירותי דת שלא בהיתר מאת הממונה, עיסוק ברוכלות וכן האיסור העמום, שהיה הבסיס למחלוקות חברתיות ומשפטיות רבות - "עריכת טכס דתי שלא על פי מנהג המקום, הפוגע ברגשות ציבור המתפללים כלפי המקום".

▲ חוק שירותי הדת היהודיים

החוק שמסדיר את שירותי הדת היהודיים שניתנים לאזרח. בפועל, הוא מסדיר רק את הקמת המועצות הדתיות ואת סמכויותיהן וכן מסדיר את התשלומים שמוותר לגבות בתחום הקבורה. ישנה קריאה לתקן את החוק כך שהוא יכלול סל שירותי דת בסיסיים שכל אזרח במדינה זכאי להם.

▲ לשכת רישום נישואין

על מנת להירשם לנישואין בישראל יש להירשם באחת מעשרות לשכות הנישואין, הפועלות במסגרת המועצה הדתית המקומית (ע"ע). לאור פתיחת אזורי רישום (ע"ע), זוג יכול להירשם בכל לשכה שיבחר, ללא קשר למקום מגוריו הגיאוגרפי. חלק מהלשכות מאפשרות לבצע הליך זה באופן מקוון.

▲ מבחני הסמכה של הרבנות הראשית

מבחני ידע הלכתי שנערכים על ידי הרבנות הראשית. עמידה במבחנים אלה מכירה למעשה בנבחן כ"רב" ומאפשרת לו להתמנות לתפקידים רבניים ממלכתיים. כמו כן, למבחנים אלה משמעות כלכלית שכן עמידה בהצלחה במבחנים מוכרת כמקבילה לתארים אקדמיים ומאפשרת גישה למכרזים שתנאי הסף שלהם הם תואר אקדמי. כיום, רק גברים זכאים להיבחן בבחינות אלה.

המבחנים מקיפים תחומים רבים, ובהם: הלכות שבת, הלכות "איסור והיתר" (דיני מאכלים), הלכות תפילה, הלכות שחיטה, הלכות נידה ועוד. שני סוגי הסמכות של הרבנות הם:

"יורה יורה" - כינוי לסמיכה רבנית המתאימה לכהונה של רב שכונה, ובמהלכה על הנבחן לעבור מבחנים בשלושה נושאי חובה ועוד שלושה נושאים לבחירתו. מעבר של בחינות נוספות עשוי לזכות בתארים רחבים יותר כגון רב מושב, רב אזורי ולבסוף רב עיר.

"ידין ידין" - כינוי לסמיכה המתאימה לכהונה של דיין. כדי לקבל הסמכה זו יש להיבחן במבחנים ייעודיים וכן לעמוד בתנאים נוספים.

בימים אלה מתנהלת עתירה בבג"ץ שהוגשה על ידי ארגון "עתים" ומספר נשים שלומדות תורה, במטרה לאפשר לנשים להיבחן בבחינות אלה כדי לקבל את ההכרה האקדמית ללימודיהן.

בעל המקצוע המבצע ברית מילה. במדינת ישראל מקצוע המוהלים אינו מוסדר בחוק וכל אדם רשאי לשמש כמוהל בלי לעמוד בתנאים מקדימים. החל משנות ה-70, החלה לפעול ועדה בין־משרדית של הרבנות הראשית לישראל, המשרד לשירותי דת ומשרד הבריאות שתפקידה לפקח על המוהלים. כיום, רק כ־400 מתוך כ־600 מהמוהלים פועלים תחת הפיקוח של הוועדה הבין־משרדית לפיקוח על מוהלים, שכן פיקוח

הוועדה הוא וולונטרי ואין מניעה לבצע בריתות שלא בפיקוחה. לאורך השנים התעוררה ביקורת רבה על אי ההסדרה של התחום ועל התנהלות הוועדה שהפיקוח שלה אינו מספק. בנוסף, אין כל חובה על מוהל להיות מבוטח בביטוח מקצועי - כך שאם במהלך הברית התינוק נפגע, היכולת של הורים לקבל פיצוי על הנזק נמוכה. זוהי הסיבה ל"הצעת חוק ביטוח אחריות מקצועית למוהלים" שהוגשה על ידי חברי הכנסת אברהם נגוסה (ליכוד) ורחל עזריה (כולנו) בכנסת ה־20. הצעת החוק נועדה לעגן את ביטוח המוהלים כחובה חקוקה, אך לא עלתה לקריאה טרומית.

רשות מנהלית הכפופה למשרד לשירותי דת, ומספקת את שירותי הדת היהודיים המקומיים - נישואים, כשרות, מקוואות ועירובין. במסגרת המועצה הדתית פועל רב העיר. כיום פועלות כ־130 מועצות דתיות. במספר רשויות מקומיות יהודיות

בודדות לא קיימת מועצה דתית אלא "מחלקת דת" ברשות המקומית. בראש מועצה דתית עומד הרכב נבחר המייצג את תושבי העיר ואחראי על ניהול המועצה (בדומה לחברי מועצת הרשות המקומית). על ההרכב לייצג את מגוון תושבי הרשות המקומית והוא צריך להיות מוסכם בין מועצת הרשות המקומית, המשרד לשירותי דת והרבנים המקומיים. במקרים שבהם הצדדים אינם מגיעים להסכמות, רשאי השר למנות "ממונה" על המועצה הדתית שלמעשה מחליף בתפקידו את חברי ההרכב. אם ההרכב הנבחר אינו ממלא את תפקידו כנדרש, רשאי השר לפזר את המועצה ולמנות "ועדה ממונה" שתנהל את המועצה.

נכון לדצמבר 2022 - 50 מועצות דתיות פועלות בהרכב נבחר, בראשן של 56 מועצות מכהן ממונה ובראשן של ארבע מועצות ניצבת ועדה ממונה. בראשן של שאר המועצות עומדים מורשי חתימה.

מועצת הרבנות הראשית

הסמכות ההלכתית העליונה של שירותי הדת בישראל. המועצה מורכבת מהרבנים הראשיים (ע"ע), שמשמשים "נשיאי המועצה" ברוטציה. כמו כן, המועצה כוללת גם רב עיר מכל אחת מהערים הגדולות, את הרב הצבאי הראשי ורבנים שבחירה האספה הבוחרת (ע"ע). חוק הרבנות הראשית מגדיר את תפקידי המועצה: (1) מתן תשובות וחוות דעת בענייני הלכה לשואלים בעצתה (2) פעולות לקירוב הציבור לערכי תורה ומצוות (3) מתן תעודות הכשר על כשרות (4) מתן כשירות לכהן כדיין לפי חוק הדיינים (5) מתן כשירות לכהן כרב עיר לפי תקנות בחירות רבני עיר (6) מתן כשירות לרב לכהן כרב רושם נישואין ומינוי רושמי נישואין.

ממזרות

הגדרה הלכתית לילד שנולד לאישה יהודייה נשואה מגבר שהיא אינה נשואה לו ושבת דין רבני הכריז עליו ככזה. בהתאם להלכה היהודית ממזר או ממזרת אינם יכולים להתחתן עם יהודים שאינם ממזרים. גם כיום בתי הדין הרבניים עוסקים בקביעת ממזרות, ומי שנקבע ככזה נכנס לרשימת פסולי חיתון (ע"ע). לאורך השנים התעוררה ביקורת רבה על כך שבתי הדין עוסקים בעניין זה שכן מדובר בכלי הפוגע בנשים בלבד, ובייחוד במסורבות גט ובעגונות (ע"ע) כיוון שילד של גבר נשוי ואישה שאינה נשואה אינו מוגדר "ממזר" ולמעשה לא מוטלות עליו כל סנקציות הלכתיות.

מערך הגיור הממלכתי

מערך בתי דין ממלכתיים האחראים על הליך הגיור בישראל. בתי דין אלה הם היחידים שמוסמכים להנפיק בסוף התהליך תעודות המרה (ע"ע). המערך הוא יחידת סמך במשרד ראש הממשלה והוא כפוף גם לרבנים הראשיים. במסגרת המערך מתגיירים מדי שנה כאלפיים אזרחים. גיור במערך הממלכתי הוא הגיור

היחיד שהרבנות הראשית מכירה בו באופן אוטומטי. לאורך השנים נמתחה ביקורת רבה על מערך זה ועל דרכי העבודה שלו. התפיסה ההלכתית העומדת בבסיס המערך מרחיקה ממנו מתגיירים פוטנציאליים רבים ומובילה לכך שכשני שלישי מאלה שהתחילו את ההליך אינם מסיימים אותו. בעקבות ביקורות אלה והצורך בהסדרת התחום הועלתה הצעת חוק הגיור 2022 (ע"ע).

מקווה

מאגר מים שנבנה בהתאם לדרישות הלכתיות ובו טובלים לצורכי טהרה. כ־400 אלף נשים טובלות בישראל מדי חודש בכ־700 מקוואות הפרוסים בכל חלקי הארץ. עלות הטבילה במקווה נקבעת בתקנות. רוב המקוואות הם ציבוריים (באחריות המועצה הדתית המקומית) אך יש גם מקוואות פרטיים שאינם כפופים למשרד לשירותי דת. לאורך השנים התנהלו מספר מאבקים שמטרתם לאפשר לנשים לטבול במקווה בהתאם לאמונתן ומנהגן ובלי שהבלנית (ע"ע) שפועלת במקום תחליט בשבילן (ע"ע בג"ץ המקוואות). יש גם מקוואות לגברים, אך הם פחות נפוצים וטבילה בהם אינה חובה הלכתית.

מתווה הכותל

החלטת ממשלה להקמת רחבת תפילה שוויונית בחלקו הדרומי של הכותל המערבי, שלא יצאה לפועל. תקנות השמירה על המקומות הקדושים אוסרות על קיום טקסים דתיים שאינם על פי "מנהג המקום". עם השנים, הפרשנות שניתנה למנהג המקום בכותל המערבי היא כשל בית כנסת אורתודוקסי, ומשום כך, עליית נשים לתורה או תפילה ללא הפרדה מגדרית, נאסרה. במשך שנים ארוכות פעלה קבוצת "נשות הכותל" על מנת לאפשר לנשים לקרוא בתורה ולעלות לתורה בעזרת הנשים. בסופו של יום מאבקן הוביל ל"מתווה הכותל", שלפיו רחבת הכותל תופרד לשלושה מתחמים שלהם כניסה משותפת: נשים, גברים ו"עזרת ישראל", שבה תתקיים תפילה ללא הפרדה מגדרית (בניגוד למטרה המקורית של נשות הכותל) וינהלו אותה הזרמים הקונסרבטיבי והרפורמי. הממשלה אישרה את המתווה בינואר

2016 אך בעקבות לחצים קשים הוא בוטל לאחר כשנה וחצי. כיום קיימת "עזרת ישראל" נפרדת שמנותקת מרחבת הכותל המרכזית ובה מתפללים ללא הפרדה מגדרית.

נישואים אזרחיים

האפשרות לשנות את המעמד האישי ל"נשוי" באמצעות רשות אזרחית ולא בידי גוף דתי. כיום המדינה אינה מכירה בנישואים אזרחיים שנערכו בישראל, ונישואים שנעשו בארץ מוכרים רק אם נערכו ברבנות. מלבד ישראל, רק עוד 11 מדינות בעולם אינן מכירות בנישואים אזרחיים. נציין כי זוג ישראלים שהתחתנו בנישואים אזרחיים בחו"ל יכולים להירשם בישראל כנשואים. הלכה למעשה, הליך גירושים של יהודים שנרשמו כנשואים בעקבות נישואים אזרחיים יערך גם הוא בבית דין רבני.

סטטוס קוו

מסמך ששלח דוד בן-גוריון לנציגי הציבור החרדי בשנת 1947 וכולל את התייחסות הסוכנות היהודית לאופייה היהודי של המדינה שבדרך. מטרת המסמך הייתה להרגיע את הציבור החרדי שזכויותיו לא ייפגעו במטרה לקבל את תמיכתם בהקמת המדינה בפני ועדת החקירה של האו"ם. המסמך התייחס לארבעה נושאים: שבת (יום המנוחה הלאומי יהיה שבת), כשרות (הבטחת כשרות במוסדות לאומיים), חינוך (אוטונומיה חלקית לחינוך החרדי) ונישואים ("ייעשה כל מה שאפשר... למנוע חלילה חלוקת בית ישראל לשניים").

ב-75 השנים שחלפו, הצדדים שמעוניינים בשימור המצב כפי שהוא הפכו את הביטוי לקריאה שלא לשנות את יחסי הדת והמדינה. טענה זו נשמעת פעמים רבות ללא קשר לתוכן המסמך עצמו ובלי להתייחס לשינויים הרבים שהתרחשו עם השנים בסוגיות אלה.

סרבנות גט

מצב שבו אחד מבני הזוג מסרב לאפשר לצד השני לסיים את קשר הנישואים. לפי ההלכה היהודית הנוהגת כיום, גירושים מתרחשים רק כאשר שני הצדדים מביעים רצון חופשי להתגרש. בעקבות כך, קורה שבני זוג מסרבים להשלים את הליך הגירושים כיוון שאינם מעוניינים

להתגרש או מפני שמשתמשים בגט כ"קלף מיקוח" לטובת קבלת הסכם גירושין מיטיב.

לבתי הדין הרבניים (ע"ע) כלים אזרחיים שביכולתם להפעיל במטרה לגרום לצד הסרבן לתת גט, בין השאר - הגבלת חשבונות בנק, מעצר, שלילת רישיון ופרסום שמו במטרה להוקיעו חברתית. הלכה למעשה, בתי הדין מפעילים סנקציות אלה רק בחלק מהמקרים ורק לאחר פרק זמן ארוך מהגשת הבקשה לסיום הקשר.

מספר הגברים שהם סרבני גט גדול לאין שיעור ממספר הנשים כיוון שלגבר "מסורב" יש פתרונות הלכתיים שמאפשרים לו להמשיך בחייו ואף להקים משפחה. לעומת זאת, נשים "מסורבות" לא יכולות לעשות זאת ואם לאישה ייוולד ילד מקשר זוגי בזמן שהיא מסורבת גט הילד יוגדר כממזר (ע"ע).

מספר ארגונים עוסקים בסיוע לנשים הנמצאות במצב זה, ובהם: "יד לאישה", "מבוי סתום", "מרכז צדק לנשים" ו"מרכז רקמן".

עגונות

לפי ההלכה היהודית, גירושים מתרחשים כאשר גבר נותן גט לאשתו מרצונו החופשי. על כן, שבויים, נעדרים או אנשים הנמצאים במצב רפואי קשה אינם מסוגלים לתת גט לנשותיהם מרצונם החופשי. נשים אלו נותרות ב"מצב ביניים" שבו הן בפועל חיות בפירוד מבן־זוגן, ולעיתים כלל לא ברור אם בן־הזוג חי, אך הן עדיין נחשבות לנשואות ואינן יכולות להינשא לאחר. מבחינה הלכתית אפשר למנוע מצבים אלה מראש, כמו למשל במינוי שליח למתן הגט או על ידי תנאי בקידושין (ע"ע). לעיתים מכילים בתוך קבוצה זו גם "מסורבות גט".

פסולי חיתון

רשימה של אנשים שאינם יכולים להינשא בישראל. הדין האישי בישראל נקבע על פי ההלכה היהודית, ולכן, מי שמנוע להתחתן לפי ההלכה, מנוע גם להתחתן במדינת ישראל. לאורך השנים גיבשה הרבנות רשימה של "פסולי חיתון" - אנשים שבעקבות הליכים בבתי הדין התברר שאינם יכולים להתחתן בחתונה יהודית. הרשימה כוללת עגונות, ספק נשואים, ממזרים ועוד.

נכון לשנת 2021 המאגר כולל כ־6,800 אזרחים ומדי שנה מתווספים אליו כ־200 נוספים.

פקודת העדה הדתית

שם כולל לשני חוקים שנחקקו בתקופת המנדט הבריטי ותקפים גם כיום. החוק הראשון עוסק בהמרת דת והוא ההסדרה החוקית היחידה כיום בנוגע להליך גיור בישראל. השני מגדיר מהי "עדה דתית" מוכרת בישראל ומכוחו, למעשה, מתנהל הדין האישי בישראל בהתאם לדתו של האזרח.

פתיחת אזורי רישום לנישואים

תיקון חוק משנת 2013 שמאפשר להירשם לנישואים בכל לשכת נישואין בארץ ללא תלות במקום מגורי הזוג, בניגוד למה שהיה נדרש בעבר. חוק זה הביא בשורה גדולה לזוגות וכן פתח את השוק לתחרות בין המועצות הדתיות. פתיחת אזורי הרישום יצרה מהפכה של ממש בתחום וחייבה את כלל רשמי הנישואין להתייעל ולהפוך את ההליך לנגיש ומכבד יותר.

קבורה

קבורת נפטרים מתבצעת על ידי חברות קדישא (ע"ע). בהתאם לחוק, אזרח זכאי להיקבר בחינם במקום מגוריו. שירות קבורה חינמי זה כולל חלקת קבר, טהרה ותכריכים (הכנה לקבורה) ואת ניהול הלוויה עצמה. סמכויות הפיקוח בתחום הקבורה מפוזרות בין מספר רב של גופים ציבוריים, ובהם המשרד לשירותי דת, המוסד לביטוח לאומי, משרד הבריאות, משרד הפנים, רשות מקרקעי ישראל, מנהל התכנון והוועדות המקומיות והמחוזיות. בשנת 2022 הוקם צוות בין־משרדי בהובלת המשרד לשירותי דת שמטרתו לקבוע כיצד ייראה תחום הקבורה בעשורים הקרובים. ארגון "עתים" חבר בצוות כנציג הציבור.

קבורה אזרחית

בתי עלמין שבהם אנשים רשאים לבחור את דרך הקבורה שלהם או של יקיריהם. חוק הזכות לקבורה אזרחית חלופית קובע שכל אדם רשאי

להיקבר על פי השקפתו בבית עלמין אזרחי חלופי אם בחר בכך, תוך השוואת תנאיו המנהליים לתנאי הנקברים בקבורה דתית. הקבורה נערכת בבתי עלמין אזרחיים נפרדים או בחלקה אזרחית המוקצית לשימוש אזרחי בתוך בית עלמין דתי. במהלך השנים התעוררה ביקורת רבה על אופן יישום החוק ועל כך שבמקרים רבים לאנשים אין אפשרות בפועל להיטמן בקבורה אזרחית.

רב עיר

הסמכות ההלכתית האחראית על שירותי הדת העירוניים. בעבר, מינוי רב עיר היה לכל תקופת חייו של הרב, אך מאוחר יותר הוגבל גיל הכהונה.

בשנת 2022 נקבעו תקנות שלפיהן כהונת רב עיר נקצבה לראשונה כך שהוא נבחר לתקופה של עשר שנים, ובסופן רב העיר יהיה רשאי להמשיך לכהן קדנציה נוספת אם יקבל את תמיכת מועצת הרשות המקומית, וזאת עד להגיעו לגיל 70.

התקנות החדשות שינו גם את ההרכב הבוחר את רבני הערים, כך שמרב הכוח יהיה נתון בידי הרשות המקומית ותושבי העיר.

מטרת שינויים אלה היא להתמודד עם הביקורת הרבה על כך שרב העיר אינו מחויב ומחובר לתושבי העיר ובמקרים מסוימים גם מתקשה בתפקודו מבחינה רפואית.

רבנים אלה כפופים לדין משמעת, אך בפועל מעולם לא כונס ההרכב הדן בתלונות המשמעתיות, למרות תלונות חמורות על התנהלותם של מספר רבנים.

שירת הים

מערכת ניהול המידע של המשרד לשירותי דת בשיתוף המועצות הדתיות המקומיות. במערכת זו נשמר מידע בתחומי כשרות, קבורה, נישואים וגירושים (בעתיד, צפוי להישמר גם מידע על מקוואות ועירובין). למערכת ממשקים עם מאגרי מידע אחרים של מוסדות שירותי הדת ושל משרד האוכלוסין וההגירה. כך לדוגמה, זוג שנרשם לנישואין - פרטיו האישיים נכנסים למאגר שירת הים כך שמידע אודותיהם נבדק גם במאגרי מידע נוספים ובהם במאגרים של בתי הדין הרבניים ורשות האוכלוסין.

▲ תנאי בקידושין

על מנת להימנע ממצבים של סרבנות גט (ע"ע) או עגינות (ע"ע), יש זוגות הבוחרים להשתמש בפטנט הלכתי של תנאי בקידושין. במצב כזה, הזוג נישא "על תנאי", כך שאם התנאי מתקיים, קידושיו של הזוג יתבטלו למפרע, ובדיעבד הזוג לא היה נשוי מעולם. במקרה כזה אין צורך שהבעל ייתן גט, שכן כלי הלכתי זה הופך אותם לרווקים וכאילו לא נישאו מעולם. בפועל, כיום, בתי הדין הרבניים לא מכירים בתנאי זה והפתרון מיושם רק בבתי דין פרטיים.

▲ תעודת המרה

תעודה אזרחית המעידה על סיום הליך הגיור (ע"ע). בהתאם לפקודת העדה הדתית (ע"ע) רק באמצעות תעודה זו ניתן לתת נפקות חוקית להמרת הדת, כגון שינוי רישום דתו של האדם במרשם האוכלוסין. כיום רק אדם שהתגייר במסגרת מערך הגיור הממלכתי (ע"ע) זכאי לקבל תעודה זו.

במהלך שנת 2022 פורסם במספר כלי תקשורת כי הרבנות הראשית (ע"ע) מעכבת את מסירת תעודות ההמרה למתגיירים שסיימו את תהליך הגיור, כדי להפעיל לחץ פוליטי על השר לשירותי דת שמינה לראש מערך הגיור אדם שאינו מקובל על הרבנים הראשיים.

▲ תעודת רווקות

כל זוג שנרשם לנישואין מחויב להביא ללשכת רישום הנישואין (ע"ע) עדי רווקות שמעידים שבני הזוג הם אכן רווקים, וככאלה הם רשאים להתחתן. זהו אחד השלבים בהליך רישום הנישואין ברבנות. בעקבות עבודה של ארגון "עתים", לצורך עדות זו גם נשים כשרות להעיד.

▲ תרבות תורנית

תקציבים שמיועדים לאירועי תרבות בעלי גוון תורני-דתי - כנסים, הופעות, הרצאות, שבתות עיון וכדומה. רוב האירועים מתקיימים בחסות הרשות המקומית או המועצה הדתית המקומית, בשיתוף עמותות פרטיות ובמימון משרדי ממשלה, ובהם משרד החינוך, משרד התרבות, המשרד לשירותי

דת והמשרד לפיתוח הנגב והגליל. לאורך השנים התעוררה ביקורת רבה על פוליטיזציה של התחום ועל שימוש בתקציבים אלה בצורה לא תקינה. נטען שאין פיקוח על השימוש בכספים אלה, כי הם מועברים לארגונים בעלי גוון דתי ספציפי ושאירועים רבים משמשים פלטפורמה לקידום מפלגתי. במענה מסוים לטענה על אפליית זרמים מסוימים בחלוקת התקציבים, נפתחה במסגרת הכנסת ה-24 במשרד התפוצות "המנהלת להתחדשות יהודית" שנועדה לתמוך תקציבית באירועים של ארגונים פלורליסטיים.

